

LA MARINA CATALANA A L'ÈPOCA MEDIEVAL I MODERNA : LA SUPREMACIA MILITAR DEL MEDITERRANI I L'ATLÀNTIC

"Catalunya és un país que va ser Capdavanter en l'Art Nàutic del món i va ostentar la supremacia militar, nàutica i marítima tan sols amb l'única ombra dels altres dos països, els únics vessats i al mateix nivell de perícia, coneixement i manera a la cultura de la tradició marinera : El passat dels catalans fou la d'un país gloriós i esplendorós que anà creixent i expandint la seva fama mar enllà."

Durant els segles XIII, XIV i XV les naus, caravel·les i galeres navegaren incansablement en les mars de gairebé totes les parts del món: Ambaixades a Xina – en tenim una mostra als capitells esculpits del monestir de Ripoll des d'on silenciosos esperen a ser reconeguts com a tal - i els cossos diplomàtics van fer arribar als prínceps i reis d'altres contrades els seus desitjos de bona amistat. Tenim com a mostra d'exemple la reimpressió facsímil feta a València el 1974 amb una compilació feta per D. Antoni de Capmany i de Montpalau titulada: “ Antiguos tratados de Paces y Alianzas entre algunos reyes de Aragón y diferentes principes infieles de Asia y Africa, desde el siglo XIII hasta el XV.”

El model de les nostres lleis marítimes fou imitat pels altres països els quals observaren com les normes i les lleis marítimes catalanes eren les millors del món per ser les millors redactades i les més avançades jurídicament.

Coneixem les gestes – per les fonts documentals que han arribat als nostres dies- de tots aquells homes que lluitaren en les batalles contra l'enemic, però també molts personatges i moltes d'aquestes grans victòries ens són encara desconeguts/es, ja sigui oblidades en la memòria dels temps , ja sigui per no haver estat treballades encara i per tant, amb grans possibilitats de recuperació d'aquesta memòria històrica medieval tan important a fi de conèixer amb rigor i veracitat aquesta part tan important de la nostra història que encara roman submergida en la foscor que suposa el desconeixement.

Per tal de poder visionar correctament aquesta època històrica és fonamental entre d'altres àrees temàtiques el coneixement, el funcionament i estructura de les ordes religioses – pilar que sostenia l'organització militar del moment- . En aquest àmbit, la Fundació d'estudis Històrics de Catalunya entra a formar part d'una investigació que està duent a terme l'Institut D'Estudis Medievalistes “ (I.E.M) de la Universitat de Lisboa . Però també és fonamental una investigació transversal des dels àmbits de la geografia, la diplomàtica, la paleografia, la història de l'art, el llatí, el coneixement de les lleis i ordenances medievals per entendre “ què expliquen i a què fan referència aquests documents “. Amb tot plegat, podrem reconstruir el veritable paper que jugà la Marina Catalana en les expedicions, en les batalles i conquestes, i en els viatges d'exploracions.

Sabem que en moments de perill a causa d'alguna guerra o per la manca d'alimentació (bàsicament de la matèria prima com era el blat) es manava armar una galera al port de Barcelona tal com ens testimonien els nombrosíssims documents conservats en els nostres arxius i en arxius d'altres països.

Hi havia una estamentació i un organigrama extremadament organitzat i acurat jurídicament i legalment parlant que situa l'edat mitjana catalana molt lluny d'un suposat període decadent , en crisi constant , fosc i desconegut, ans tot el contrari.

L'argumentació que fins ara coneixíem repetia constantment el mateix discurs, quan en realitat, s'està descobrint que el poc coneixement que tenim no és degut únicament a una manca de documents (tot i que és cert que n'han desaparegut molts) o per una manca de fonts escrites, documentals, artístiques... d'on extraure aquesta informació . El poc coneixement que en tenim és perquè : NO S'HA INVESTIGAT . Romanen nombrosos documents notariais en els arxius històrics, comarcals, locals, diocesans, particulars...esperant a ser redescoberts.

Com a mostra de la importància de la Marina Catalana i de la necessitat profunda i arrelada de recuperar la història de tots aquells que la van configurar però sobretot per conèixer i difondre el paper marítim medieval i modern de Catalunya us volem oferir un tast de varies notícies al respecte. Els següents paràgrafs del Sr. Francesc de Bofarull i Sans el 1896 extrets del seu llibre “ Antigua Marina Catalana ” - Establiment Tipogràfic de Fills de Jaume Jesús diuen el següent:

“.. Els treballs a les drassanes continuaren amb una activitat incessant i els seus dipòsits el 1390 foren insuficients per a guarir sota les immenses arcades , que encara avui es conserven, una esquadra de vint-i-cinc a trenta galeres... Alfons V el Conqueridor de Nàpols, l'any de 1419 inicia la construcció i arranjamet de gran nombre de vaixells, l'allistament de molts més i forma una poderosa esquadra per dirigir-se a Itàlia. Amb aquest motiu es van donar nombroses ordres encaminades totes a la construcció i equipament de naus... El 1461 en al guerra defensiva de la persona de D. Carles, príncep de Viana, la Diputació de Barcelona va armar 24 galeres sota el

comandament de Ramon de Pinós, sense comptar amb moltes més que es trobaven a les Drassanes. El 1466 va sortir de Barcelona una Armada amb 20 naus sota el comandament de Pere Joan Ferrer, que havia de socórrer Amposta dels Reialistes...Els últims armaments dels catalans, segons Capmany, foren el 1506 pel viatge del Rei Catòlic i la seva esposa Germana de Foix a Nàpols, armada que fou capitanejada per D. Pere de Cardona...”

Hi ha molta informació documentada de com estaven organitzades les armades de la flota Catalana , el que falta per saber en profunditat és quins esdeveniments polítics, socials i històrics succeïren amb tot plegat i aquesta és, en aquest sentit, la feina que està per fer.

Una altre mostra d' exemple d' aportació documental de grandíssim valor és la descripció dels senyals heràldics als vaixells- fonamental - per reconèixer sota qui estava el comandament d'una nau i amb quin objectiu.

N'ofereim una mostra que extraiem del llibre “La Drassana Reial de Barcelona a l'Edat Mitjana” de l'autor Albert Estrada Rius.

“En el capítol dels senyals heràldics, cal mencionar també que la trompeta del trompeter de cada galera també podia estar decorada amb un penó de roba en el qual es marcaven els símbols heràldics. Aquests petits penons eren obrats per l'ofici qualificat de senyaler. Així es detalla en un albarà del 1372 en el qual Pere Travé, senyaler de Barcelona, reconeix haver rebut el preu del penó d'una tuba o trompeta que va marcar amb els senyals del comte de Cardona. Precisament, en un dels dibuixos que il·lustren el Dietari de la Diputació del General apareix la representació d'un d'aquests instruments, segurament un anafil amb el seu penó armoriat...”

...A part de les banderes pròpiament dites, les galeres tenien altres estendards militars constituïts per les banderes beneïdes el dia d'obertura de la taula de l'acordament de la tripulació i dels quals el més important era el senyal reial, que era embarcat i estava alçat a la galera de capità de l'estol, protegit per un guàrdia. En cas de combat a bord, era defensat pel mateix capità general o cap de l'estol, que havia de morir, si calia, als seus peus abans de lliurar-lo, tal com es prescriu en les ordinations sobre el fet de la mar del 1354, redactades amb la supervisió del capità general Bernat de Cabrera”

Infinitud de fonts escrites i documentals de totes les parts del món i de totes les èpoques històriques es fan ressò i exalten la supremacia naval de Catalunya i la perícia, fortalesa, estratègia, valor i experiència en l'art de la nàutica dels Almiralls, mariners i de tots aquells que componien l'estol naval medieval català, així ens arriba la veu del “Vescomte de Santarem” geògraf, des de Portugal:

El següent passatge està extret d'un treball de la pàgina web de la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya i posa de rellevància el veritable paper que tingueren els catalans i la seva MARINA al llarg dels segles, un paper elogiat per tots els països del món al llarg dels segles en quant a perícia i experiència en l'art nàutic del món que molts van arribar a envejar. Aquest document pertanyia al “Vizconde de Santarem”, geògraf portuguès. En aquest passatge, veiem com no deixa dubtes a quines eren les nacions dominants dins la marina militar. És una traducció del francès, el qual es pot veure a la pàgina web esmentada a l'anotació al peu de pàgina.

“... La concordança entre totes les planxes abans esmentades i d'altres dels segles XIV i XV, anteriors a la descoberta dels portuguesos i que assenyalen en aquesta obra, prova que els Venecians, els genovesos i els catalans, que eren en aquells moments les nacions més instruïdes en l'art nàutic i els seus cosmògrafs els de més renom i fama, ignoraven tots ells el traçat i l'existència de la costa d'Àfrica més enllà del cap Bojador, i les notes que es llegeixen a la carta dels germans Pizzigani, així com a la de l'Atlas Català i l'absència de nomenclatura més enllà del paral·lel de les

Canàries, no deixa cap dubte sobre la ignorància que es tenia en referència a aquest fet.” ...

Això ens reafirma sense cap mena de dubte, el mateix missatge que altres fonts també confirmen: Que els catalans eren una potencia naval indiscutible, una de les úniques nacions, més ben preparades, expertes i amb més renom de tot el món junt amb Venècia i Gènova, i que els seus cartògrafs i escoles de nàutica les de més prestigi.

Caldrà potser a partir d'aquí, indagar on teníem aquestes escoles nàutiques?

I no només en l'art nàutic van ser brillants els catalans, també cal fer un salt al passat per preguntar-nos on són els artistes catalans de l'època “dita obscura” ? on són les grans figures, els científics i polítics que jugaren un paper important a l'època medieval i moderna de la història de nostre país. Les obres del pintors florentins, catalans i els mateixos artistes eren requerits constantment des de diferents castells i palaus de les diferents parts de la nostra terra i navegaven al llarg en un principi del Mediterrani, després per l'Atlàntic per fer gaudir els nobles, els prínceps i els reis més exigents.

Llavors, on caldria anar per poder escoltar bocabadats amb el mateix detall, rigor i veracitat encara més informació del que acabem d'explicar, on podem gaudir dels mapes com el presentat a la capçalera d'aquesta presentació ? I el que és més important... Qui ens ho pot explicar i com se'ns justifica la presència de les banderes catalanes? Però sobretot... a quin lloc podem anar per veure o conèixer tot el que d'una pinzellada acabem de citar?

Sens dubte, el retorn cap a la Descoberta de la mar Oceana l'ha de capitanejar Barcelona, la ciutat segons el viatger alemany Hieronymus Münzer on hi s'hi troben més castells i palaus així com l'urbanisme més ben erigit de tot l'Europa medieval a les darreries del segle XV. Aquesta descripció la recull durant el seu viatge al seu pas per Espanya i Portugal l'any 1494-1495.

Cal recuperar, recopilar i reescriure de manera clara i entenedora per a la gent - la nostra veritable història- Cal fer la llum dins la foscor cercant i reunint a través d'un projecte ambiciós, històric nacional i de tots l'estudi d'aquests aspectes desconeguts: El paper de la marina catalana dins un país que fou considerat el millor entre els millors del món. Per tal de fer això possible, caldria no perdre'ns en múltiples paràmetres i àrees, prioritant en tot cas i en un primer lloc la REVISIÓ D'AQUELLES ÈPOQUES DITES “FOSQUES O DESCONEGUDES “ del nostre país.

La primera vegada que França lliurava una guerra marítima tenia contra ella la potència naval més temible”.

Charles de la Roncière

Historiador de la marina. Es refereix a la marina catalana i a la batalla naval de Roses del 1285

L'escola catalana de cartografia fou bàsica per als grans descobriments, Així els del període Àfrica com els del nou món”.

Charles de la Roncière

El portulà normal és un treball català

Nils Adolf Nordenskjöld

Geògraf (i historiador de la cartografia), explorador suec d'origen finlandès que va ser el primer en fer el pas del nord-est àrtic

Cal no oblidar que els treballs dels marins catalans foren per a l'Àfrica occidental el que havien estat el dels mariners normands-escandinaus pel nord del Nou Continent. Uns i altres precediren els descobriments que han il·lustrat els noms de l'infant Enric i d'Isabel de Castella. L'illa de Mallorca era des del s. XIII el focus de coneixements científics en el difícil art de navegar.

Alexander von Humboldt

Naturalista i explorador alemany

Eva Sans
Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya
www.histocat.cat